

WALDNER, DAGMAR

Innebär amatörkinematografien en lösning av skolkinematografifrågan?.

Stockholm
1915

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök*: Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra*: Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

Särtryck ur tidskriften Verdandi 1915.Innebär amatörkinematografien en lösning av skolkinematografifrågan?¹⁾Ett inlägg av *Dagmar Waldner.*

»Die Zusammenhänge begreifen, die künstlichen zu beschneiden und die natürlichen wiederherzustellen, das ist die eigentliche Aufgabe der Kinoreform — — und dieselbe nicht auf Glaubens-ätze festzulegen, sondern den ihr zuströmenden Kräften Anhaltspunkte zum Weiterdenken zu geben, ist die Aufgabe. Dann ist es kein Zweifel, dasz die unbestreitbar mächtige Geistigkeit, die diese Bewegung belebt, die Kratt bewähren wird, einen blöz zahlenstarken Feind zu besiegen! Schaffen wollen ist immer stärker als gedankenloser Raubbau.»

H. Häfker.

År 1913 trädde amatörkinematografien första gången så att säga påtagligt inom min erfarenhetssfär, dels i form av några mycket blygsamma försök, företagna av tvenne tyska lärare på deras eget initiativ och med lånade kameror i avsikt att experimentera vid undervisningen i resp. skolor, dels vid ett besök hos den stora fotografiska firman Ernemann i Dresden, där Dr. Aue ägnade många timmars ospard möda åt att göra mig förtrogen med hithörande apparater. Synnerligen tilltalade mig en av dessa, en liten, lätthanterlig apparat, betingande ett pris av circa 400 Mk, vilken i sig förenade den dubbla fördelen av att vara lika användbar i sin egenskap av kamera som projektor. Ehuru amatörkinematografien redan 1912 i den ledande, alltid påpassliga reformtidskriften »Bild und Film» (M.-Gladbach) bragts på tal, tog det nästan ett års fördjupande studier av reformkinemato-

¹⁾ Sedan ovanstående skrevs, ingår underrättelse från den kinematografiska studieklubben i Wien »Kastalia», att man inom densamma är sysselsatt med att organisera amatörfilmningen till folkbildningsändamål.

grafiska förhållanden, innan jag till fulla insåg, att den av Th. Stein 1913 ånyo i »Film und Lichtbild» (sid. 35, 57, 93) påpekade amatörkinematografen innebar lösningen till den segslitna, av reformivrare ända till leda omdiskuterade skolkinematografen, ja att den utgör ett så betydelsefullt medel till allmän frigörelse från »slaveriet under filmfabrikanterna», till oberoende för folkbildningsvännerna, att det helt enkelt vore *oförsvarligt* att icke taga fasta därpå. För att rätt kunna förstå innebörden i ett dylikt påstående fordras emellertid en liten rekapitulation av hittills företagna skolkinematografiska åtgärder, av de om otrolig möda och tålmod vittnande försöken i det land, som hittills hunnit längst på området, nämligen Tyskland. Dessa försök ha avsett att realisera den kulturella filmens effektiva systematiska utnyttjande och *stadigvarande* plats i skolorna genom en betryggande organisation i fråga om den regelbundna filmtillgången och anskaffningen, filmernas signering, förseende med vederhäftiga, ändamålsenliga textförklaringar, arkivering, låneförmedling etc. Frågan har för övrigt i dessa dagar vunnit förnyad aktualitet genom en på Volksverein M.-Gladbach's Lichtbühnen-Bibliothek¹⁾ utkommen bok, avhandlande bl. a. ämnet »Der Kino und die Gebildeten» av Herman Häfker (en av den ideella kinematografiens främste förkämpar), som väckt uppseende även långt utom pedagogiska kretsar. Då vi här hemma dessutom hunnit därhän i uppskattning av filmerna såsom åskådningsmedel, att vederbörande i det nyaste skolbyggnadsprojektet tillgodosett kraven på en kinematografisk installation, torde anledning nog föreligga att även hos oss upptaga frågan till prövning.

Först dock ett par ord om herr Häfker. Redan efter läsningen av hans å ovannämnda förlag utkomna »Kino und Kunst» n:o 2, samt »Kino und Erdkunde» n:o 7, känner man sig stå inför ett författarskap, som öppnar en hel värld av beaktansvärda tankar och synpunkter, — kanske icke alltid så häpnadsväckande eller ens nya för den, som djupare trängt in i ämnet,

¹⁾ För den, som åstundar ett klart och överskådligt begrepp om detta moderna undervisningsmaterials handhavande i alla avseenden, vad som hittills ägt rum, de mål reformvännerna uppställt och medlen till deras förverkligande, kan jag endast på det varmaste rekommendera Lichtbühnen-Bibliotheks skrifter å 1 Mk: »N:o I Lichtbild und Kinotechnik», mit 55 Abb. av P. Liesegang. N:o II, VII, VIII se texten. N:o III. »Kino und Gemeinde» av Dr. Warstat und Franz Bergmann. Pris Mk. 1: 50. N:o IV. »Kino und Bühne» av Willy Rath. N:o V. »Rechtsquellen des öffentl. Kinematographenrechts» av Dr. A. Hellwig. Pris 5 Mk. N:o VI. »Kino und Schule» av Prof. Dr. A. Sellmann.

men uppburet av en hänförelse för uppgiften och en charm i framställningen, som gör varje blad till en källa för nya livgivande impulser. Vad han trollar fram för sinnet är ett fata morgana, byggt på idealitet och skönhetsbegrepp. Dock så helt vilande på de praktiskt utförbara möjligheternas grund, att man hela tiden har känslan av att blott behöva sträcka ut handen för att gripa den åtrådda framtidsbilden. Men besvikelsen är samtidigt så mycket större, att handlingens män äro så ytterst få och resultaten knappast ge en aning om, än mindre motsvara vad allt av uppoffring, kamp och intensivt arbete, som döljes där bakom. Kriget har enligt Häfkers uppfattning för hela reformrörelsen kommit som en »förlossare». »Der Krieg hat auch eine Bresche geschaffen, ihr Kinoreformer — werdet ihr nun eindringen und den Weg verfolgen?» utropar han och förefaller full av hopp, då han betecknar sin bok »som den sista urkunden från en kamp, vilken fördes av några få mot en mänskligt att döma ointaglig fästning — den hela världen omspannande kinematografiska affärsorganisationen — »Schundfilmens stödjelare». Dessa få ord innehålla i mer än ett avseende själva kärnpunkten. I sin egenskap av konstnär står H. över de båda partier, mellan vilka striden här står, och söker rättvisligen ge var och en, vad honom tillkommer.

Som i fortsättningen torde framgå, ha även inom reformlägret riktlinjerna varit långt ifrån klara, man har ej kunnat samla sig vare sig om ett enhetligt eller ens preliminärt mål. Har å ena sidan bl. a. den filmproducerande industrien i reformvännernas ögon bevisat ringa anpassningsförmåga, vad beträffar skolornas verkliga behov, mål, medel och arbetssätt, och utom i vissa undantagsfall trott sig kunna undvara pedagogernas praktiskmetodiska medverkan, så har å andra sidan reformrörelsen i dess allra första begynnelse begått missgrepp, låt vara i bästa välmening och av oförstånd. Vad som dock allra mest försvårar samarbetet mellan de båda lägren har varit en del personers olämpliga och oresonliga uppträdande mot allt vad biograf heter, samt sist, men icke minst, den ringa förståelse för den lika berättigade som sunda affärssynpunkten, att allt arbete, således även det biografreformatiska, måste byggas på den ekonomiska självupphållsens grundval, icke på s. k. allmännyttiga välgörenhetsprinciper, vilka på grund av sitt gratissystem ofta visat betänkliga tendenser till att urarta — för att icke säga skada i sin egenskap av ofruktbar, föga ansvarskännande diletterantism. Detta ord i detta sammanhang låter måhända para-

doxalt, men motväges av det faktum, att inom den vanliga fotografien amatörernas insats varit lika betydelsefull som oundgänglig i den mån den motsvarat de av Häfker angivna oeftergivliga kraven. Han säger: »Erst wenn wir mit ihr (dem Laientum) alle Vorzüge echten Fachmanntums und plichthafter Berufsbetätigung vereinigen: Gründlichkeit, saubere und gewissenhafte geistige Arbeit, unerbittliches Zuendedenken, unerbittliche Selbstüberwachung, freiwillige Einordnung und vor allem das Bewusstsein strengster Verantwortlichkeit — dann erst wird Laienarbeit fruchtbar und zu einer Macht». Var och en inser nog också, att i samma ögonblick, som man här skulle söka »fuska i yrket» så underskreve man den egna dödsdomen, redan på grund av den rent yrkestekniskt sett höga ståndpunkt, som affärskinematografen intager. Utrymmesskäl hindra mig att längre dröja vid Häfkers arbeten, vilka som sagt böra läsas av alla, som vilja bilda sig en egen mening om hithörande frågor.

Vilka svårigheter har man haft och har man ännu delvis att bekämpa, när det gäller skolfilmen?

De former för skolkinematografi, vilka jag under min studieresa lärde känna, voro av 5 slag:

I. Av biografägarne själva anordnade s. k. skolföreläsningar.

II. Av skolmyndigheterna i vissa välrenommerade biografier anordnade dylika föreläsningar, däribland även sådana av delvis underhållande beskaffenhet, tillkomna mera för höjandet av smaken i allmänhet.

III. Föreläsningar i form av enstaka lektioner, dels inom skolan, dels inom offentlig institution enl. vissa principer.

IV. Biophonskolor enligt förslag av William Block. (Elemente einer verbesserten Erziehungs- und Unterrichtsmethode, Hamburg. Verlag Fritz Kahl.)

V. Populärvetenskapliga filmillustrerade föredrag.

Vad de i punkt I berörda angår, så kunna de utan vidare avfärdas.¹⁾ Rörande tillkomsten av de i punkt II omnämnda, vilka praktiserats i en del större och mindre städer och orter, vore därom mycket att förmåla. Det räcker dock, att i detta sammanhang några av de därvid gjorda erfarenheterna belysas. Programmen till dessa föreläsningar hade med otrolig möda sammanletats så att säga från världens alla kanter. För att kunna disponera över c:a ett tiotal meter av visst erforderligt slag, avsedda att inpassas i en 1,000 meters film, representerande

¹⁾ Se majhäftet 1915 av Social Tidskrift.

ett enhetligt tema, såsom exempelvis *Polarlandschaften*, *Das Meer* eller *Der Rhein, von der Quelle bis zur Mündung* etc., fick man bekväma sig till att köpa hela den ofta till flera 100 meter uppgående filmen, som innehöll de begärliga bitarna, till ett pris av väl överstigande, men sällan understigande en Mk pr mt. Kvaliteten varierade i störande grad. Denna sammansättning av filmer, försedda med olika firmors stämpel, fick ej kopieras och blev således både dyr och oersättlig. I en sådan serie hade läraren råkat få med några meter ur en film, till vilken vederbörande firma icke haft försäljningsrätt, vilken godtrogenhet inbragte honom mycket obehag. Att man sade sig vara nödsakad i och för kontrollen av rubrikerna anlita experter eller tillbringa många timmar under flitigt forskande i biblioteken, bidrog just inte till arbetets snabba expedition. Och att icke förty i *Polartrakterna* svenskt folkliv vid Leksand figurerade under beteckningen »Seder och bruk i ett norskt fiskläge», av firman benämnt »Geirangerfjord», var en upptäckt, som varken beredde läraren eller mig någon vidare glädje! — När sådant kan förekomma vid av i övrigt synnerligen samvetsgranna lärare anordnade skolföreläsningar, så förstår man, att skolmyndigheterna ännu mindre kunna visa de under punkt I nämnda föreläsningarna något djupare intresse. I själva verket anses dessa värda att hälsas med tillfredsställelse endast så till vida, som polisförordningarna inskränka barnens besök till enbart dylika och sålunda undandraga barnen Schundfilmens verkningar. Till de av skolmyndigheterna anordnade föreläsningarna sammanfördes barnen från vissa klasser och olika skolor eller skolvis, ty där det lät sig göra, hade varje skoldistrikt sin inom detta belägna speciella biograf. För barnen representerade programmet en repetition av ett väl förberett ämne. Men av skolan ansågs en dylik förevisning innebära en långt gående koncession, visserligen av ofarligt slag, då de med föredrag, skioptikonbilder och ofta även med efter ämnet lämpad god musik interfolierade föreläsningarna av alla betraktades som ett efterlängtat nöje. Att föreläsningar av denna art icke får bli regel ligger i sakens natur och behöver här ej närmare utvecklas. Endast om kinematografin och de kinematografiska förevisningarne inom den egna lokalen nära anslutas till undervisningen utan att göra anspråk på annat än att tjäna som åskådningsmedel inom speciella ämnen, endast då kommer kinematografin att fylla det goda ändamål, vartill den tyckes vara liksom skapad. Man betonade så mycket eftertryckligare den *tjänande* roll filmen borde intaga, som vissa ivrare icke bara

vilja upphöja filmen, utan även fonografen till *härskare* inom undervisningen. Det är detta som åsyftas med »Biophonskolan», ett försök, som dock av den omdömesgilla skolvärlden allmänt betecknades »als eine Mechanisierung und Industrialisierung des Unterrichts, die man als einen elementaren Verstosz gegen alle Erkenntnisse und Fortschritte moderner Individualpädagogik ansehen darf». (Dr Warstat.) Man kan därför icke nog varna för alla överdrifter, de skada endast själva saken och bringa den i misskredit.

Vad punkterna III och V beträffar, så går det, tack vare Urania, Lichtbilderei M. Gladbach, Die Deutsche Ges. f. Verbreitung von Volksbildung m. fl.¹⁾ samt bl. a. de som rena affärsföretag skötta »Neue Photographische Gesellschaft, Berlin-Steglitz» och »Ges. f. Wissenschaftliche Films und Diapositive», Berlin N²⁴ för att nämna de bäst ansedda, att regelbundet tillgodose det ännu relativa fåtal filmmeter, som härför erfordras. Att den preussiska regeringen för några månader sedan var allvarligt betänkt på att antaga den rörliga bilden som *obligatoriskt undervisningsmedel*, bevisar ju också, att man icke mera ansåg varken film- eller apparatfrågan lägga hinder i vägen. Att därav intet vart, får skrivas på krigets konto, ty privat har jag erhållit under rättelse om att en centralförmedling är färdig att träda i funktion, så fort lugnare tider inträda, en centralförmedling, som även tagit sikte på amatörkinematografin som medverkande faktor. Filmer av allmän natur kunna ju filmfabrikerna leverera, men det grundliga arbetet i smått ha de svårt att åstadkomma, då de i sådant fall skulle behöva hundratals operatörer, ja förfoga över ett oerhört antal över hela jorden spridda och på ett helt annat sätt än nu organiserade filialer. Deras intresse sträcker sig för övrigt icke utöver det antal »veckor», som filmen beräknats löpa. Att sedan å bestämd tid tillrättaskaffa densamma är förenat med stor möda och extra kostnader, om det ens går alls. Man vet nämligen oftast redan efter några månader icke mera var filmen hamnat på sin färd runt jorden. Genomförsandet av vissa mindre områden och samlandet av goda filmer från hemmet och bygden, det så att säga intimare avlyssnandet av naturens hemligheter för huvudsakligast pedagogiska ändamål, det är och kan icke vara filmfabrikanternas sak. Då mig veterligt endast några få firmor existera, som för skol- och samlar-

¹⁾ Se vidare Dagmar Waldner, »Filmen som kulturfaktor» Haeggströms Förl. 1915.

ändamål lagt upp ett lager, synes därav klart framgå vilken betydelse det skulle få, om det i varje län funnes någon, som tillvaratoge och under konstnärlig eller vetenskaplig och pedagogisk medverkan systematiskt sammanställde det karaktäristiska i landskap, arkitektur, djur- och växtvärld m. m. till en fotografi- och filmsamling¹⁾ och därmed försåge i första hand en centralförmedlingsanstalt och genom denna skolorna, andra institutioner och enskilda, som vore intresserade av saken.

Att här närmare ingå på detaljer skulle föra alldeles för långt, allra helst projekt till idéens förverkligande redan föreligger utarbetat. Några få synpunkter böra dock här beröras, så mycket mer som man icke på grund av ämnets relativa nyhet kan begära, att vem som helst inser, att det här gäller fröet till en fosterländsk gärning av djupt ingripande natur i såväl ideellt som ekonomiskt avseende och icke minst för de undervisande själva.

Den fotografiska kameran är ju redan nu för många lärare en kär ledsagare på vandringar och forskningsfärder. Varför skulle ej filmkameran även kunna bli en sådan? Den förenar i sig möjligheterna både till anskaffandet av filmer och ljusbilder, då ju enstaka ställen av filmupptagningen kunna kopieras och förvandlas till ljusbilder, varvid särskilt bör ihågkommas förmanen att bland de många momenten kunna välja det mest karaktäristiska.

Men denna tanke får icke uppfattas, som om meningen vore att lägga beslag även på lärarnes fristunder. Vad den framåtsträvande läraren utan tvivel gör frivilligt, såvida han helt uppgår i sitt kall, får naturligtvis icke begäras av honom å ämbetets vägnar. Nej, meningen är, att en sådan verksamhet skulle vara helt och hållet officiell och ingå som merit vid tjänstberäkning. En å två härför särskilt kvalificerade personer för varje län skulle att börja med kanske räcka. Det skulle dessutom icke behöva vara fråga om en fast eller långvarig verksamhet, 1 à 2 år på sin höjd. Man skulle kunna tänka sig, att, liksom man kommanderar officerare till topografiska kurser m. m., man även kunde förordna lärare till fotografi- och filmupptagningar inom vissa områden, för någon tid befria dem från skoltjänsten, förse dem med nödvändiga respengar, apparater och material m. m. och så låta dem göra en på förhand väl planlagd färd för att på

¹⁾ Vad fotografier av denna art beträffar, har ju Turistföreningen gjort en lysande insats.

plåt och film fästa allt, som kunde anses lämpligt. Som denna form måhända förefaller en och annan alltför kategorisk — det är alls icke fråga om att uppställa några dogmer — så finnas ju även andra möjligheter att ordna saken, t. ex. genom ansökan om stipendier eller annat mera. Vilken form som till sist kan befinnas lämpligast och för vederbörande förmånligast, skulle vinsten i varje fall bestå uti en värdefull rikssamling av films och fotografier, vilken ägde ett varaktigt värde, även om enskildheter förändrades, vilket ju ligger i sakens natur, liksom att samlingen efter hand måste kompletteras.

Vad som på detta sätt tillfördes centralanstalten skulle underställas en jury, systematiskt utgallras och ordnas samt även tekniskt ytterligare bearbetas. Fotografierna antingen förstoras eller användas till ljusbilder, filmerna sammanställas verkningsfullt och såväl det ena som det andra mångfaldigas i behöfligt antal exemplar, förses med texter, föredrag etc.

Hur skulle nu allt detta kunna förverkligas?

Bra vore, om en livskraftig förening toge saken om hand. Men bättre ändå om ett bolag (fristående eller i samband med befintliga institutioner) med stadgar, som uteslöte varje slag av enskild spekulation, gjorde början. Ty att ett dylikt företag enligt de rön som gjorts i utlandet kommer att bära sig, om det från början väl och i minsta detalj systematiskt organiseras och kommer i sakkunniga händer, det är t. o. m. under nu rådande tider höjt över varje tvivel. Sedermera, då riktlinjerna för verksamheten hunnit bära frukt, kunde man ju tänka sig, att staten eller kommunerna eller bägge i förening övertog det hela. Väl-signelsen av en sådan åtgärd skulle våra skolor först och främst snart i rikaste mått få erfaras.

Men icke endast undervisningsanstalterna och lärlingarna, utan även de undervisande själva, forskare, pennans män och kvinnor, industrien m. fl., skulle skörda största vinst av en sådan verksamhet.

www.books2ebooks.eu